

УДК 631.145:349.42

Пенцак Т.Г., к.е.н., доцент¹, **Батюк О.Я.**, ст. викладач²©¹Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького²Львівський національний аграрний університет

ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКСПОРТНО-ОРІЄНТОВАНОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Проведено розгляд стійкості функціонування експортно-орієнтованого підприємства на підтримку певного стану будь-якої системи, що визначається спроможністю надійно функціонувати в умовах впливу множини макро- і мікрофакторів з підтримкою техніко-економічних і фінансових показників на заданому рівні. Доведено, що вітчизняні сільськогосподарські підприємства більш важливі при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, адже відбувається спрямування на виробництво та реалізацію експортно-орієнтованої продукції. У першу чергу здійснено розгляд продукції рослинництва, що обумовлено значним попитом на зерно та зернові культури на світовому ринку.

Ключові слова: оцінка, конкуренція, експорт, імпорт, продукція, сільське господарство, реалізація, розрахунок, підприємство.

Постановка проблеми. Завдяки впровадженню інноваційних технологій і застосування високопродуктивної техніки великотоварним конкурентоспроможним виробництвом можна досягти значних успіхів в аграрній сфері. Для багатьох регіонів України виробництво конкурентоспроможної експортно-орієнтованої продукції є результатом діяльності нових форм господарювання – агрохолдингів, спеціалізацією яких є виробництво сільськогосподарської продукції і її переробка.

Конкурентоспроможність експортно-орієнтованої продукції та конкурентний статус підприємства, що здійснює зовнішньоекономічну діяльність, формуються під впливом чинників конкуренції на міжнародних ринках, базису переваги (конкурентного статусу), підтримування переваги як результату участі в конкурентній боротьбі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні, методичні та практичні аспекти розвитку, управління та регулювання зовнішньоекономічної діяльності, формування експортного потенціалу підприємств України, у тому числі в сільськогосподарських, розглянуті у працях А. Альохіна, В. Авер'янова, В. Будкіна, І. Бураковського, В. Власова, А. Гальчинського, В. Геєця, В. Горьового, В. Губенка, Б. Данилишина, С. Дем'яненка, Т. Зінчук, С. Кваші, О. Кириченка, Л. Михайлової, А. Мокія,

О. Онищенко, М. Павловського, М. Портера, П. Саблука, О. Шпичака та інших вчених. Вже впродовж тривалого часу приділяється значна увага дослідженню аспектів ефективності управління зовнішньоекономічною діяльністю, формуванню та використанню експортного потенціалу у працях Ф. Бутинця, І. Васиної, А. Вічевича, І. Жиглей, Ф. Зінов'єва, Л. Кадуріної, Ю. Макогона, О. Максимця, В. Пархоменка, І. Паски, Л. Островського та ін. Ці наукові дослідження дуже важливі, однак вони недостатньо розв'язують проблеми, пов'язані з особливостями міжнародного співробітництва підприємств аграрної сфери, не в повній мірі розкритий регіональний аспект здійснення зовнішньоекономічної діяльності сільськогосподарських підприємств.

Мета статті. Метою статті є показати можливе підвищення ефективності реалізації експортного потенціалу сільськогосподарських підприємств регіону, який полягає в опрацюванні організаційно-економічних засад найповнішого використання можливостей поглиблення інтеграції підприємств-виробників експортно-орієнтованої сільськогосподарської продукції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стійкість функціонування експортно-орієнтованого підприємства ми розглянули як підтримку певного стану будь-якої системи, що визначається спроможністю надійно функціонувати в умовах впливу множини макро- і мікрофакторів з підтримкою техніко-економічних і фінансових показників на цільовому рівні.

Регресивні залежності між стійкістю і конкурентоспроможністю досить значимі. Тому визначення конкурентоспроможності є головним завданням при розробці стратегій підприємства щодо обсягів випуску продукції і продажу її на ринку [1, с.86].

За даними досліджень аналітико-дорадчого центру блакитної стрічки за кодами експортно-орієнтованих товарів були розраховані конкурентні переваги окремих українських товарів на світових ринках. При цьому були використані такі показники як Індекс Баласса та Індекс Лафая.

Індекс Баласса розраховується як співвідношення між часткою експорту визначеної продукції в загальному об'ємі експорту країни і часткою цього товару в загальному об'ємі світового експорту.

$$RCA_I = (X_{ij} / X_{it}) / (X_{nj} / X_{nt}) = (X_{ij} / X_{nj}) / (X_{it} / X_{nt}) \quad (1)$$

де X – експорт, i – досліджувана країна, j – товар (або ж галузь промисловості), t – група товарів (або галузей промисловості) і n – група країн [4].

Запропонований індекс має назву *коефіцієнта* «виявленої порівняльної переваги» (Revealed Comparative Advantage – RCA), оскільки

розрахунок проводиться на основі вже наявних даних про експорт товарів даної країни або групи країн.

Найбільш простий спосіб обчислення (запропонований Лізнером в 1958 р.) – це співвідношення експорту окремо взятої продукції країни до сумарного експорту даної продукції групою країн.

$$RCA_2 = X_{ij} / X_{nj}, \quad (2)$$

де X – експорт, i – країна, що досліджується, j – товар (або ж галузь промисловості), t – група товарів (або галузей промисловості) і n – група країн.

Індекс Баласса сьогодні широко застосовується при розрахунку виявленої порівняльної переваги. Країна має порівняльну перевагу за умови, що $RCA > 1$. Якщо $RCA < 1$, то вважають, що країна має «виявлену неперевагу» в певній групі товарів або галузей. За індексом Баласса порівняльну перевагу на світовому ринку мали такі українські товари, як добрива, жири та олії тваринного або рослинного походження, насіння і плоди олійних рослин.

Індекс спеціалізації або виявлених порівняльних переваг (Індекс Лафая), враховує експорт та імпорт, і тому більше підходить для країни з внутрішньогалузевою торгівлею.

$$LI_{ij} = 100[(X_{ij} - M_{ij}) / (X_{ij} + M_{ij}) - \sum_k (X_{ik} - M_{ik}) / \sum_k (X_{ik} + M_{ik})] (X_{ij} + M_{ij}) / \sum_k (X_{ik} + M_{ik}), \quad (3)$$

де X – обсяги експорту, M – обсяги імпорту.

Враховуючи внутрішньогалузеву торгівлю та обсяги експорту-імпорту за індексом Лафая в групу товарів, що мають конкурентні переваги на світовому ринку, потрапили і зернові культури. Однак в цілому слід зауважити негативну тенденцію щодо послаблення конкурентних позицій зернових культур на міжнародних ринках. У зв'язку з цим, виникає необхідність у дослідженні конкурентоспроможності зернових культур як основного виду експортної продукції сільського господарства, що дасть змогу виявити причини послаблення конкурентних позицій на світових ринках.

Україні як державі з історично притаманним характером аграрного виробництва перспективним напрямком є збереження репутації «житниці Європи» та експортного потенціалу зернових культур на світових ринках. Незважаючи на досить високі показники економічної ефективності, не у всіх регіонах України реалізація зерна та зернобобових є рентабельною (рис. 1).

За даними аналітиків аграрного ринку в 2012 р. Україна збрала 39,2 млн. т зерна і експортувала 12,7 т або 32,4%. Восени 2012 року через неврожай були введені в дію квоти на експорт зернових, які були відмінені з

1 липня 2013 р. з заміною на експортне мито, яке діятиме до 2012 року і становить: експорт пшениці на рівні 9%, але не менше 17 євро за тонну, кукурудзи – 12%, але не менше 20 євро за тонну і ячменю – 14%, але не менше 23 євро за тонну.

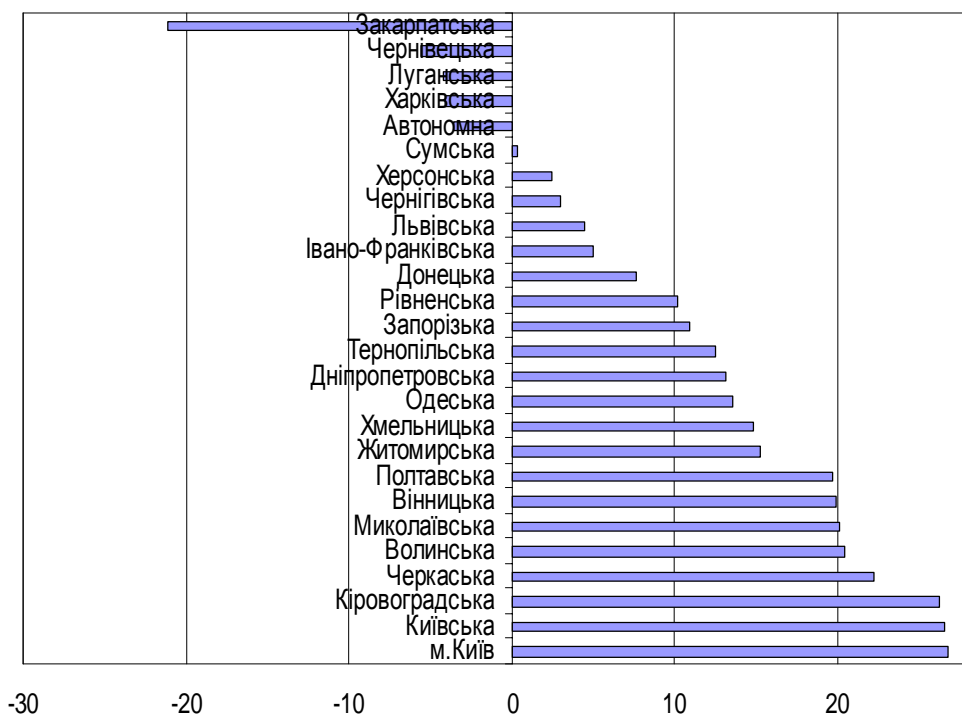

Рис. 1. Рівень рентабельності (збитковості) зернових та зернобобових культур в розрізі регіонів України у 2012 році, %

Джерело: побудовано на основі даних [4].

Детальніше розглянемо питання конкурентоспроможності експортоорієнтованої продукції на прикладі озимої пшениці.

Найбільш вдало оцінку конкурентоспроможності товару на світовому ринку пропонує Губенко В.І, що отримала назву граничної корисності товару [2, с.63]. Науковець пропонує міжнародну конкурентоспроможність товару визначати за формулою:

$$K = \frac{\rho_{\alpha}}{\rho_{\beta}}, \tag{4}$$

де ρ_{α} і ρ_{β} – міжгрупові зведені індекси територіального характеру (експортні та імпорتنі ціни за умови граничної цінності для споживачів

країн-імпортерів і граничних витрат виробництва в країні експортерів, наприклад, Україні). Показник k є інтегральним, тому що в ньому використовуються зведені індекси.

Розрахуємо рівень міжнародної конкурентоспроможності пшениці в розрізі регіонів України та виділимо позицію Львівської області згідно отриманого рейтингу. Розрахунки базуватимуться на основі середніх реалізаційних цін на пшеницю у 2012 році.

Важливим чинником конкурентоспроможності експортно-орієнтованої продукції є ціна. Проведемо оцінку міжнародної конкурентоспроможності української пшениці на світових ринках. Для розрахунків за основу було взято найнижчий рівень світових цін на пшеницю у 2012 р. – 149,79 дол. США за 1 тонну (станом на червень 2012 року), та середні реалізаційні ціни 1 тонни пшениці по Україні та в розрізі регіонів.

За результатами проведеної оцінки було встановлено, що у всіх регіонах пшениця характеризується високим рівнем конкурентоспроможності ($K < 1$). Єдиний виняток становила Львівська область – показник конкурентоспроможності пшениці в регіоні становив 1,03414. Це свідчить про значну залежність експортерів регіону від рівня світових цін, оскільки за умови зниження світової ціни до мінімального рівня, як це спостерігалось в червні 2012 року, експорт пшениці стає збитковим.

Середнє значення показника конкурентоспроможності пшениці на основі ціни в Україні у 2012 році становило 0,910152. В табл. 1 подано розподіл областей України за рівнем цінової конкурентоспроможності пшениці у 2012 році.

Значні коливання світових цін на сільськогосподарську продукцію зумовлюють виробників орієнтуватися на нижчий рівень реалізаційних цін на перспективу, що забезпечить мінімізацію ризиків щодо здійснення зовнішньоекономічної діяльності.

Загалом у 2010–2012 роках Україна стала шостою у світі за обсягами постачання пшениці на міжнародний ринок (9,33 млн. т) та першою в рейтингу експортерів ячменю (6,23 млн т) [7].

За даними МВФ в 2010-2012 маркетинговому році основними конкурентами України на ринку пшениці були: США, Європейський Союз, Канада, Росія та Австралія (табл. 2).

Здійснивши детальний аналіз можна зробити висновок, що серед основних експортерів пшениці Канада та Австралія за часткою експорту є експортно-орієнтованими країнами. Так, 71 % всієї виробленої пшениці в Канаді реалізується на експорт, що свідчить про високий ступінь залежності економіки сільського господарства від тенденцій на світовому ринку.

Таблиця 1

Рейтинг регіонів України за ціновою конкурентоспроможністю пшениці у 2012 році

Область	Рівень конкурентоспроможності
Чернівецька, АР Крим, Дніпропетровська, Тернопільська, Одеська, Запорізька, Донецька, Херсонська, Луганська	Високий рівень конкурентоспроможності
Сумська, Волинська, Вінницька, Харківська, Полтавська, Кіровоградська, Рівненська, Житомирська, Миколаївська, Полтавська, Івано-Франківська	Середній рівень конкурентоспроможності
Київська, м.Київ, Чернігівська	Невисокий рівень конкурентоспроможності
Львівська	Незадовільний рівень конкурентоспроможності

Джерело: власні розрахунки авторів на основі статистичних даних.

Реалізуючи близько 45 % всієї виробленої пшениці та 53 % ячменю, сільське господарство та сільськогосподарські підприємства в ході реалізації своєї зовнішньоекономічної діяльності стають більш чутливими до ризиків, пов'язаних з реалізацією цього виду діяльності.

З метою глибшої оцінки сили або ж інтенсивності конкуренції на ринку зерна та зернобобових доцільно розраховувати індекс концентрації чотирьох найбільших продавців на ринку (CR_4), що дозволяє охарактеризувати силу конкуренції в галузі або ж на світовому ринку:

$$CR_4 = \sum_{i=1}^4 V_i / V_p, \quad (5)$$

де V_i – об'єм продажу продукції даної асортиментної групи i -ї фірми, $i = 1, 2, 3, 4$; V_p – об'єм ринку даної асортиментної групи продукції [7, с. 40].

За даними МВФ пропозиція пшениці на світових ринках у 2009-2011 маркетинговому році становила 677 млн. т. За цих умов індекс концентрації чотирьох найбільших продавців на ринку становить 12,3, що є невисоким показником фрагментації галузі.

Одним з актуальних питань стимулювання процесів експортно-імпортних операцій є вирішення завдань, які стоять перед сільськогосподарським виробником в напрямку покращення якості продукції, що є визначною складовою її конкурентоспроможності. Оскільки аналіз засвідчив про наявність тісного взаємозв'язку сільськогосподарських

товаровиробників з підприємствами харчової і переробної промисловості у напрямку спільної участі в зовнішньоекономічній діяльності, підхід до вирішення питань якості як імпортованої, так і експортованої продукції, повинен включати участь усіх її учасників на етапах від виробництва до реалізації продукції.

Таблиця 2

Конкурентні позиції України на світовому ринку зернових та зернобобових у 2010-2012 маркетинговому році*

Вид продукції	Рейтинг	Країна	Обсяги експорту, млн. т.	Частка експорту, %
Пшениця	1	США	23,9	40
	2	ЄС	22,1	16
	3	Канада	19,0	71
	4	Росія	18,5	30
	5	Австралія	14,5	64
	6	Україна	9,33	45
Ячмінь	1	Україна	6,2	53
	2	Австралія	3,8	46
	3	Росія	2,7	15
	4	Канада	1,3	14
	5	ЄС	1,1	12
	6	Туреччина	0,8	12

Джерело: розраховано за даними [5].

Підтвердженням цієї ситуації на аграрних ринках є дослідження розвитку ринку засобів захисту рослин, проведене Касьяном А.О. Вітчизняний ринок готових засобів захисту рослин на 90% формується імпортною продукцією, яка є якіснішою і сертифікованою з заводів-виробників. Якщо мова йде про легальну продукцію, відбувається доволі чесна конкурентна боротьба, в якій конкурентні переваги здебільшого на боці іноземних виробників, для яких є більш характерним застосування інновацій, оновлення технологічних ліній тощо. Разом з тим проблемою ринку, як і цілої галузі сільського господарства, є обіг нелегальної та підробленої продукції, у тому числі, з Китаю. На думку науковців, застосування нелегальних засобів захисту рослин в сільському господарстві через їх привабливість за рахунок ціни, ставить під загрозу наміри України щодо експорту сільськогосподарської та продовольчої продукції в країни Європейського Союзу.

Касьянов А.О. стверджує, що фальсифікація і незаконна торгівля можуть виникати з різних джерел та у різноманітних формах: добре виконані фальсифіковані (підроблені) копії існуючих запатентованих препаратів або торговельних марок, часто з непоганим відтворенням

упаковки, етикетки та вмісту, які важко відрізнити від легальних препаратів; низькоякісні підробки та копії з простою етикеткою або без неї, дуже часто з нижчою концентрацією діючих речовин або взагалі без них; незаконний імпорт легальних препаратів – вже зареєстрованих або тих, що продаються в інших країнах. Ці препарати призначені для інших кліматичних та сільськогосподарських умов і культур, і часто несумісні з місцевими культурами та кліматом [3, с. 301].

Для того, щоб оцінити рівень конкурентоспроможності експортно-орієнтованої продукції, потрібно врахувати два аспекти, які впливають на вибір товару покупцем: корисність ефекту від придбання обраного виду продукції (якість + сервіс) та витрати, пов'язані з придбанням та експлуатацією товару. Оскільки сільськогосподарська продукція характеризується специфічними властивостями стосовно сервісного обслуговування, під міжнародною конкурентоспроможністю будемо розуміти більш ніжчі витрати, пов'язані з транспортуванням та зберіганням сільськогосподарської продукції. Чим меншими будуть логістичні витрати, пов'язані з здійсненням міжнародної торгівлі, тим конкурентоспроможнішим для іноземних споживачів на світовому ринку буде обраний вид продукції.

На нашу думку, під якістю експортно-орієнтованої сільськогосподарської продукції слід розуміти сукупність властивостей і характеристик продукції, які відповідають санітарним та іншим вимогам країни-імпортера та мають можливість задовольняти потреби споживачів і є екологічно безпечним продуктом.

Підтвердження фокусування уваги операторів аграрного ринку на рівнях виробництва та продукції знаходимо у діях українських експортерів зерна, які після введення обмеження на експорт зерна почали знижувати закупівельні ціни в сільськогосподарських виробників (табл. 3).

Таблиця 3

Ставки вивізного (експортного) мита на деякі види зернових культур (згідно ЗУ «Про внесення змін до Податкового кодексу України та про ставки вивізного мита на деякі види зернових культур»)

Культура	Ставка вивізного (експортного) мита
Пшениця	9%, але не менше 17 євро за тонну
Кукурудза	12%, але не менше 20 євро за тонну
Ячмінь	14%, але не менше 23 євро за тонну

Джерело: побудовано авторами на основі даних [8].

Провідну роль у цьому процесі відіграє економічна ефективність виробництва зернових культур, і дозволяє виробнику бути більш гнучким до змін на внутрішньому та зовнішньому ринках зернових та зернобобових (рис. 2).

Рис. 2. Розподіл областей України за собівартістю 1 ц пшениці у 2012 році, грн.

Джерело: побудовано авторами на основі даних [5].

Відзначимо, що робити преїскурантну ціну зерна і іншої експортованої продукції головним знярядям конкуренції нераціонально, адже ціна, за якою виріб пропонується покупцю, складає лише частину ціни споживання.

Значну роль у забезпеченні високого рівня конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції є досягнення такого рівня собівартості продукції, яка б забезпечувала економічну ефективність навіть за умови фіксованих цін та регулювання міжнародної торгівлі з боку держави через систему квот та мит. В табл. 3 подана порівняльна характеристика собівартості виробництва основних видів сільськогосподарської продукції в Агрохолдингу «Мрія» та в середньому по Україні. Земельний банк Агрохолдинга «Мрія» представлений 295 тис. га землі і знаходиться в компактній зоні радіусом 150 км на Західній Україні та за даними компанії [6] охоплює наступні області: Тернопільську, Хмельницьку, Чернівецьку, Львівську та Івано-Франківську.

Досить часто за умови недотримання вимог якості або ж заборони експорту окремих видів сільськогосподарської продукції виробники змушені знижувати реалізаційні ціни. Разом з тим зниження преїскурантної ціни не приводить до підвищення конкурентоспроможності, якщо відношення “ціна продажу/ціна споживання” лежить в межах 0,05-0,2. Виконання зазначених умов можливе лише у випадку, коли товар є привабливим для споживача і тому боротьба за низьку ціну споживання здатна зробити

сільськогосподарську продукцію більш конкурентоспроможною. Важливу роль в цих процесах відіграє і природний чинник, оскільки неврожаї в сусідніх країнах або знані втрати врожаю внаслідок природних катаклізмів, епідемій в галузі тваринництва тощо можуть призвести до виникнення раптового дефіциту на тих ринках, які до цього були заповненими.

Таблиця 4

**Порівняльна характеристика ефективності виробництва
основних видів сільськогосподарської продукції у 2012 р.**

Вид продукції	Агрохолдинг «Мрія»		Загалом по Україні	
	Урожайність, т/га	Собівартість, дол. США/т	Урожайність, т/га	Собівартість, дол. США/т
Цукровий буряк	36,2	22	27,8	62
Картопля	28	45	13,3	227
Пшениця	3,8	89	2,7	148
Кукурудза	3,6	95	4,5	143

Джерело: складено авторами на основі даних [6].

Вивчення конкурентоспроможності товару, який реалізується на міжнародних ринках, повинно вестися безперервно і систематично. Це дасть можливість своєчасно реагувати на процес, коли рівень конкурентоспроможності почне знижуватися, і тому аграрне підприємство може вчасно відреагувати на цей процес. Одним з вдалих інструментів для підтримки міжнародної конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції є контролінг конкурентоспроможності що становить собою організаційний механізм, спрямований на функціональну підтримку менеджменту щодо забезпечення конкурентоспроможності продукції та визначення довгострокової маркетингової стратегії як на внутрішніх, так і зовнішніх ринках. Використання інструменту контролінгу можливе передусім у великотоварних сільськогосподарських підприємствах, підприємствах кластерного типу, які вдало поєднують процес виробництва, переробки і реалізації продукції.

Висновок. Загалом для вітчизняних сільськогосподарських підприємств більш характерним при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності є спрямування на виробництво та реалізацію експортоорієнтованої продукції. У першу чергу це стосується продукції рослинництва, що обумовлено значним попитом на зерно та зернові культури на світовому ринку.

Основними чинниками, що впливають на кон'юнктуру міжнародної торгівлі вітчизняних сільськогосподарських підприємств є переважання продукції рослинництва в структурі валової продукції сільського господарства, рентабельність виробництва, низькі вхідні бар'єри на ринок зерна та зернових культур. З іншого боку просторова розосередженість

сільськогосподарських виробників Львівської області та інших регіонів призводить до зростання транспортних і трансакційних витрат та створює перешкоди стосовно своєчасного виконання умов договорів та контрактів. Залежність вітчизняних виробників зерна від обмежених потужностей залізниці стосовно транспортування та недосконалість транспортної мережі суттєво знижують привабливість вітчизняної продукції для іноземних партнерів, підвищує ціну, що негативним чином відображається на розвитку галузі. Аналіз динаміки основних показників експортно-імпорتنих операцій в Україні за досліджуваний період показав, що Львівська область як регіон займає хорошу позицію в загальній структурі зовнішньої торгівлі. Оцінка основних показників зовнішньоекономічної діяльності підприємств Львівської області у 2010-2012 рр. засвідчила про зростання експортно-імпорتنих операцій регіону з країнами СНД, зокрема щодо торгівлі товарами, разом з тим частка таких операцій у структурі загальноторговельного обороту є незначною.

Великотоварне і потенційно товарне виробництво є привабливим для здійснення міжнародної торгівлі, залучення іноземних інвестицій, нарощування обсягів зовнішньоекономічної діяльності сільськогосподарських підприємств на основі оптимізації товарної структури експорту агропромислової продукції.

Література

1. Жучкова Г. А. Конкурентоспроможність продукції та конкурентний статус підприємства / Г. А. Жучкова // Регіональні перспективи. – 2000-2012. – № 1(8). – С. 85-87.
2. Губенко В. І. Механізм зростання конкурентоспроможності товарів АПК на світовому ринку / В. І. Губенко // Агроінком. – 2013. – № 1-2. – С. 60-68.
3. Крамар О. Серпом і молотом / О. Крамар // Тиждень. – 2013. – №7.
4. Касьян А. О. Напрямки державної політики розвитку ринку засобів захисту рослин / А. О. Касьян // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2010. – № 1. – С. 299-304. – (Серія «Фінанси і кредит»).
5. Промисловість Львівщини : стат. зб. – Львів, 2012. – 184 с.
6. Олефіренко О. М. Еволюція концепцій маркетингу та перспективи їх подальшого розвитку в умовах економіки сталого соціо-еколого-економічного зростання / О. М. Олефіренко, О. Ю. Олефіренко // Вісник Запорізького національного університету : економічні науки. – 2010. – № 3 (7). – С. 200-207.
7. Саблук П. Т. Кластеризація як механізм підвищення конкурентоспроможності та соціальної спрямованості аграрної економіки / П. Т. Саблук, М. Ф. Кропивко // Економіка АПК. – 2010. – № 12. – С. 3-14.

8. Україна на шляху до європейської інтеграції : економічна безпека, переваги вибору : монографія. – Хмельницький : ХНУ, 2013. – 317 с.

9. Асоціація “Союз птахівників України” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ptaha.kiev.ua/static/about.html>.

Summary

Pentsak T.¹, Batyuk O.²

¹*Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies
named after S.Z. Gzhytskyi*

²*Lviv National Agrarian University*

COMPETITIVENESS APPRAISAL OF EXPORT-IMPORT ORIENTED AGRICULTURAL PRODUCTS

A review of the sustainability of export-oriented enterprises to support a certain state of any system is determined by the ability to operate reliably under the influence of a set of macro- and micro factors supporting technical-economic and financial performance at a given level.

We prove that local farms are more important in foreign trade activity as focus is on the production and sale of export products. First consideration by crop production, due to strong demand for grain and grain on the world market.

Key words: *evaluation, competitiveness, export, import, products, agriculture, development, enterprise.*

Рецензент – д.е.н., професор Шулський М.Г.